

სახელმწიფო და რელიგია

Ірина Горохолінська
Наратив Український релігійних лідерів
щодо екології та охорони здоров'я: контент-аналіз

У статті здійснюється аналіз актуальних векторів соціальної функціональності релігії в умовах постсекулярності та підвищення рівня довіри громадян України до Церкви та релігійних лідерів. Авторка демонструє конкретні конструктивні і деструктивні приклади ставлення релігійних спільнот до соціальної відповідальності в умовах таких масштабних небезпек (як екологічні катастрофи чи пандемії, зокрема COVID-19). Висновування щодо рівня конструктивності позицій релігійних лідерів здійснюється на ґрунті контент-аналізу медіа повідомлень в мережі Інтернет.

***Ключові слова:** постсекулярність, соціальна функціональність релігії, екологія, пандемія COVID-19, контент-аналіз.*

Актуальні вектори соціальної функціональності релігії

Постсекулярність характеризується передусім активним поверненням релігії в публічний простір. Це першочергово позначається на підвищенні рівня довіри до релігійних лідерів та релігійних організацій, особливо в суперечливих чи загрозливих соціальних умовах, коли від згуртування та порозуміння залежить не тільки сама якість релігійного життя, але й суспільно-культурні, світоглядно-ціннісні чи конкретні практичні виміри буття особи та цілих спільнот. Особливо гостро це відчувається в непередбачуваних умовах масштабних небезпек природного походження, пов'язаних з екологічними катаклізмами, поширеннями небезпечних для здоров'я вірусів тощо. Від конструктивних ціннісних наративів лідерів релігійних спільнот (які для багатьох є моральними авторитетами), часто залежить ефективність облаштування соціального життя в країні, регіоні тощо.

Метою нашої статті є окреслення ідейного підґрунтя вивчення взаємозалежності наративу релігійних лідерів (і конкретних прикладів соціально відповідальної поведінки їхніх релігійних спільнот) із суспільно конструктивними механізмами протидії небезпекам екологічного та валеологічного характеру.

Релігія та екологія: ціннісні параметри взаємодії

Екологізація свідомості й практики людини ХХІ ст. – актуальна проблема, обговорювана на всіх рівнях. І справді: те, що із застереженням

передбачали мислителі та науковці в XIX ст.; те, про що вже з відчутною ноткою безальтернативності заявляли інтелектуальні еліти XX ст., нині стало таким очевидним, що лише цинізм й меркантильні інтереси можуть спонукати не помічати факту катастрофічної шкоди з боку цивілізації екосистемі й життю на Землі. Стратегічні програми розвитку країн, регіонів, політичні кампанії та громадські обговорення, природничі й соціогуманітарні наукові дослідження активно звертаються до тем екологічної відповідальності, котра не тільки завбачала б майбутню шкоду природі, а й здатна була б хоч якось компенсувати вже завдану. Це передусім вимагає налагодити адекватну систему взаємодії людини і природи «тут-і-тепер». Усі небайдужі до цієї проблеми наголошують на важливості індивідуальної екологічної відповідальності в руслі плекання колективної екологічної свідомості заради майбутнього. Водночас очевидною є й нагальність кількісного збільшення, а головне – якісної оптимізації глобальних програм популяризації екологічного мислення та відповідних практик, котрі б інтенсивно заохочували й ціннісно та діяльнісно скоординовували індивідуальний вибір на користь екологічних рішень.

Реалізація таких змін має фундаментальною передумовою готовність людини сприймати свою екологічно конструктивну позицію та активність як частину власної ціннісної ідентичності. Адже наші особисті цінності є дороговказами при прийнятті як побутових, щоденних рішень, так і в контексті нашого стратегічного світоглядного самопозиціонування щодо належного і неналежного загалом. Саме вони сприяють налагодженню відповідного способу життя й усвідомленню себе та довколишнього світу. Відповідно, й релігія як світоглядний та соціальний інститут наділена надзвичайним потенціалом трансляції цінностей, здатних сприяти якості й дієвості екологічної свідомості.

Відомо, що більшість віруючих в Україні ідентифікує себе в приналежності до християнської релігії. *(Останнє дослідження Київського Міжнародного інституту соціології надає таке резюме: «Переважає більшість українців (73%) продовжують вважати себе православними. Ще 9% вважають себе греко-католиками, а 7% – атеїстами. Інші варіанти відповідей обрали менше респондентів» [12]).* Тому наша увага в цьому ідейно-теоретичному блоці розвідки зосереджена саме на християнських соціально значущих екологічних ідеях. Але, варто вказати, що попри наявні у християнському вченні інтенції екологічної відповідальності за все створене Богом, все ж годі заперечувати: у соціальному контексті християнська Церква не завжди належно інтенсифікувала ці закладені в її вченні ідеї. А тому саме екологічні програми, гомілетичні практики й конкретні місії християнських Церков дещо поступалися місцем іншим аспектам

соціальної активності. Проте кінець ХХ – початок ХХІ ст. докорінно змінив цю ситуацію. Звичайно, що в досвіді певних християнських течій та окремих громад такий екоспрямований аспект реалізації місії через соціальну функціональність здійснювався і раніше. Але саме на початку ХХІ ст. з'являються підстави говорити, що екологічна теологія у всіх течіях християнства тісно вплетена в соціальну доктрину через звернення їхніх релігійних лідерів, появу конкретних документів, що підкріплюють такі звернення, а також організацію конкретних молитовних днів, цьому присвячених («День молитви за довкілля», щорічно, 1 вересня; «Молитва за Землю та збереження життя» під час так званої «Години Землі» у березні тощо), Звісно, важливо, щоб символізм таких заходів підсилювався відповідною практикою соціально значущої активності Церков.

В енцикліці «Laudato Si» Папа Франциск визнає, що гріховні нахили людини й порушення гармонії у взаємодії з природою (а тому й хибне егоїстичне витлумачення людиною себе) призвели до того, що «...ми завдали їй шкоди своїми зловживаннями та безвідповідальним використанням дарів, якими її нагородив Господь. Ми дійшли до того, що вважаємо себе її володарями і хазяями, які мають право розграбувати її, коли заманеться. Насильство, що зачалося в наших уражених гріхом серцях, знаходить відображення у симптомах захворювання, що проявляється в землі, воді, повітрі та живих істотах» [4, с. 5]. З такої позиції стан довкілля – це індикатор вірності / невірності заповідям християнської моралі. Наша релігійність та етичність не є окремими від нашого ставлення до природи. Виявляючи егоїзм щодо природи, ми отже, є егоїстичні перед лицем Бога та його задуму. Доволі цінно й прикметно, що в цій енцикліці Папа Римський згадує й Вселенського Патріарха Варфоломія та його екологічні ініціативи і проповіді: «...Варфоломій привертає увагу до етичних та духовних причин екологічних проблем, що вимагає від нас пошуку можливих рішень не лише в царині технології, а й через зміни в людині, інакше нам вдасться позбутися хіба що симптомів проблеми. Він просить нас замінити споживання жертівністю, жадобу – щедрістю, марнотратство – умінням ділитися, вдатися до аскетизму...» [4, с. 10]. Такі міркування Вселенського Патріарха чітко демонструють вектори екологізації християнської аксіології. До того ж, така згадка лідером католицизму ідей лідера світового православ'я демонструє усвідомлення ними (і, сподіваємося, їхніми послідовниками) важливості спільнотних дій усієї повноти християнської Церкви щодо розв'язання екологічних проблем сьогодення. Це справжній християнський діалог заради Любові, Життя та Гармонії. Такі взірці солідарності заради утвердження Життя – приклад живого й діяльнісного розуміння християнської етики. Вони повинні

вितлумачуватися вірянами як заклики до об'єднання зусиль у самовдосконаленні та переоцінці власних звичок екологічно релевантної поведінки й прийняття рішень.

Доволі промовистим й активно обговорюваним тут є і документ «За Життя Світу», підготовлений за дорученням та активною участю Вселенського Патріарха Варфоломія провідними богословами сьогодення. У §74 цього важливого заклику читаємо, що сучасним християнам: «потрібен аскетичний етос, здатний переорієнтувати волю людини так, щоб відновити її зв'язок з усім творінням. Такий етос нагадує християнам, що творіння, божественний дар люблячого Творця, є не нашою власністю, що її ми споживаємо з власної примхи чи бажання, а радше цариною спілкування й насолоди, блага якої є спільними для всіх людей і всіх створінь, і красу якої люди покликани берогти й захищати. Зокрема, на це спрямовані зусилля зупинити марнотратне й руйнівне використання природних ресурсів, робота зі збереження світу природи для нинішнього й майбутніх поколінь, а також практика утримання й мудрої поміркованості в усьому» [7]. Поява таких однозначних у своєму дискурсивному векторі соціально-ціннісних документів християнських Церков дає підстави твердити про зміцнення в християнській теології екологічних імперативів поведінки. Ініціативність християнських лідерів сьогодення сприяє вірі в те, що з огляду на таку чітку їхню позицію на глобальному рівні, локально формуватимуться в середовищі християнських спільнот ефективні екологічні заходи й програми, котрі де-факто продемонструють дієвість християнських заповідей любові до всього створеного. Й «зелене» християнство як маркер екологічної небайдужості вірян стане повноцінною характеристикою аксіологічних стратегій християнства нашого часу й майбуття.

Контент-аналіз звернень українських релігійних лідерів, який ми здійснимо далі, дасть нам змогу в цьому пересвідчитися. Прикметно, що й представники релігійних спільнот, котрі не є у превалюючій більшості в Україні, також демонструють небайдужість до питань екологічної відповідальності. Схожа солідарність, з певними все ж винятками та умовностями, характерна й в аспекті вивчення наративу релігійних лідерів щодо небезпек COVID-19. Але спробуймо спершу окреслити загальні контексти проблеми соціальної функціональності та відповідальності релігійних спільнот в умовах пандемії коронавірусної інфекції.

Релігійна віра та практика у контексті викликів COVID-19

Навіть найрадикальніші прибічники різноманітних концепцій секуляризації релігійності, критики сучасного її стану (і з атеїстичного, і з фундаменталістсько-конфесійного середовищ як двох полярних світоглядно-ціннісних «таборів») або найавторитетніші релігієзнавці,

боґослови, а тим бильше, звичайні предстaвники реліґійних організації і спільнот, не могли б спрогнозувати тих реалій реліґійного життя, котрі актуалізувалися у світі з огляду на ментальні трансформації й карантинні обмеження у зв'язку із COVID-19. Реліґія як світоглядно-смысловий ресурс та соціальний інститут ґрунтується на різних формах взаємодії людей і спільнот, а сучасна пандемія, особливо в перші пікові місяці її розповсюдження, змусила докорінно переглянути норми останньої. Звичні та традиційні, навіть для сегменту неактивних членів реліґійних спільнот, форми реліґійного життя зазнають вимушеної ревізії, формати й способи комунікації як між членами певної реліґійної громади, так і її предстaвників з предстaвниками інших спільнот неминуче змінюються. Поряд з активними суперечливими процесами трансформації всередині реліґії, також можна виділити і два основні, особливо актуальні для нашої країни, антиподні вектори її соціальних резонансів, що можна було спостерігати зокрема й у медіа-просторі: 1) гостра критика предстaвників реліґійних спільнот за відновлення зібрань, що подекуди спричиняють спалахи епідемії серед членів громади з подальшими закликами заборон, стягнень тощо; 2) констатація збільшення інтересу та потреби в реліґійній сатисфакції серед населення, емоційно виснаженого постійним станом тривожності за майбутнє, страхом за власне життя й добробут; розуміння соціальної спроможності реліґійних спільнот і їхніх лідерів впливати на норми поведінки своїх адептів часом продуктивніше й дієвіше, ніж «працюють» рішення, постанови й заклики урядових чи інших адміністративних структур. Така виразна діалектичність внутрішнього та зовнішнього облаштування реліґійності в умовах COVID-19, мотивує дослідників цілеспрямовано вдаватися до аналізу комплексу чинників взаємовпливу між реліґією як світоглядним та соціальним феноменом і пандемією COVID-19 як не тільки соціальним, а й ціннісно-світоглядним викликом. Навіть на сторінках Вікіпедії вже навесні 2020 р. з'явилася ціла низка статей щодо впливу COVID-19 на реліґії. Хоч само по собі це не відображає якість дискурсу в цьому напрямку, проте вказує на його актуальність (і не тільки вузько спеціальну). (Переконатися в наявності такого висвітлення на цьому популярному ресурсі можна, переглянувши ось це посилання).*(Дуб.: https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_religion)*

Експертне наукове середовище також активно аналізує взаємодію цих двох важливих чинників реалій теперішнього життя. Анґломовні простори інтернету надають можливість ознайомитися із доволі значним переліком публікацій з цієї тематики, передусім вчених-

біологів, медиків та економістів. Зокрема, варто згадати статтю мікробіолога *Сайда А. Кадри* (Sayed A. Quadri), що аналізує релігійні спільноти як осередки поширення COVID-19; критикує релігійних лідерів, не свідомих власної відповідальності за стан речей, і пропонує моделі обмежень, котрі варто застосовувати щодо релігійної діяльності [Див.: 16]. Поряд з тим цікавими та заснованими на міждисциплінарному підході є висновки дослідниці-економістки, професорки Копенгагенського університету *Джанет Бендзен* (Jeanet Bentzen), що аналізує «молитовні запити» в Google під час пандемії COVID-19 на предмет їхньої психологічної мотивованості, економічної рентабельності, а також вказує на істотний вплив пандемії для зміцнення ролі релігії в постсекулярному суспільстві [Див.: 15]. Не менш резонансною є стаття *Соні Саркар* (Sonia Sarkar) про релігійну дискримінацію, спричинену пандемією, де авторка вказує на необґрунтовані, на її думку, обмеження прав вірян, непередумані заходи безпеки, котрі здатні посягти ще більше паніки та страху серед населення [Див.: 17]. Університети та громадські організації в Західній Європі та США, Австралії влаштовують міжконфесійні онлайн круглі столи, покликані подолати цю роздвоєність у ставленні до значення релігії в умовах пандемії COVID-19. Зокрема, одним із перших таких резонансних і прикметних заходів була Zoom-зустріч – вебінар за участі доктора *Браяна Адамса* (Dr. Brian J. Adams), директора Центру Міжконфесійного і культурного діалогу Університету Гріффіта, *Юдхістіри Говінди* (Yudhistir Govinda Das) – лідера Міжнародного Товариства Свідомості Крішні, *Маброуки Роячі* (Mabrouka Rayachi) – магістерки мусульманської педагогічної академії, відомої активістки інтенсифікації міжконфесійного діалогу між християнськими та мусульманськими спільнотами, а також равина *Александра Гольдберга* (Alexander Goldberg). Захід модерувала релігієзнавиця *Марлен Рабл* (Marlen Rabl). Спикери поділилися досвідом долання кризи та паніки в місцевих громадах, актуалізували питання відповідального служіння в умовах пандемії [Див.: 14]. Надалі подібні заходи, як згаданий круглий стіл, стали доволі частими.

Зусилля релігійних лідерів, світських науковців, представників органів державної влади в таких умовах, на нашу думку, повинні бути спрямовані на *усвідомлення особливостей релігійної ситуації в постсекулярному світі*, де релігійність, релігійна віра та практики, з одного боку, *зберігають свою актуальність та інтенсивність* (узалежнену регіоном поширення та його особливостями), а з іншого, – *піддаються постійним впливам світських інститутів і форм життя*. Конструктивна налаштованість на віднаходження аксіологічно, гуманістично об'єднувальних цілей діяльності та

механізмів комунікації релігійних і світських систем в такому контексті може й повинно сприяти ефективним моделям подолання кризи як у системі охорони здоров'я, так і в релігійному житті перед лицем масштабних небезпек; напрацюванню нових актуальних форм розвитку релігійних спільнот і дієвої просвіти населення щодо відповідальності та безпеки. А неухважність до деструктивних проявів такої комунікації та взаємодії релігійних спільнот і соціуму в умовах пандемії здатне поглибити кризу не тільки у світоглядному, ментальному, а й багатьох контекстах, дотичних до практики: культурному, економічному, політичному тощо. Контент-аналіз відповідних наративів релігійних лідерів та фактів релігійного життя в умовах пандемії, дасть змогу наочно це продемонструвати.

Контент-аналіз звернень релігійних лідерів України щодо екологічних проблем та питань охорони здоров'я

Католицька Церква загалом раніше за світове Православ'я активізувала свою соціальну місію в напрямку екологічних ініціатив, програм та підготовки конкретних документів-звернень на теми аксіологічних зобов'язань християн щодо природного світу. Українські католицькі Церкви справді є лідерами із впровадження екологічних програм та місій. Зокрема, контент-аналіз підтверджує, що на ґрунті інтернет-запиту «Екологія. УГКЦ» ми зможемо ознайомитися з цілою палітрою діяльнісних структурних підрозділів УГКЦ в цьому напрямку. Предстоятель Української Греко-Католицької Церкви Верховний Архієпископ Святослав Шевчук також часто висловлюється на екологічну тематику. Характерним, зокрема є таке його звернення: «Коли ми говоримо про екологію та відповідальність за довкілля, то ми повинні зрозуміти, що ми справді живемо в країні, яка в кожній своїй частині є на межі нової екологічної катастрофи. Ми – країна, яка пережила Чорнобиль. І ще до кінця наслідки цього лиха – неподолані, тобто хто, як не українці, мали би відчувати наскільки земля, на якій ми живемо, є зрана. Ми несемо відповідальність за землю, на якій ми живемо, за повітря, яким ми дихаємо, за ті ліси, які дають нам можливість вільно і широко дихати» [2]. Така позиція релігійного лідера УГКЦ, мотивує готовність громад цієї релігійної спільноти до самоорганізації заради екологічного майбуття країни, зокрема на рівні громад актуалізується питання використання штучних пластикових квітів на кладовищах, живих ялинок під час різдвяних свят тощо. Частими в інтернеті є згадки про екологічні лекторії серед вірних цієї церкви.

Не залишається осторонь екологічної проблематики й лідер Православної Церкви України Митрополит Епіфаній: «Ми долучилися до всеправославного Дня молитви за збереження довкілля і в наших

храмах лунали молитви та проповіди, присвячені цьому. Церква приділяє значну увагу збереженню навколишнього середовища, причиною ж екологічних негараздів є духовні та етичні проблеми людства, адже Господь оселив людину серед створеного Ним світу та доручив нам піклуватися про творіння, щоби ми дбали не лише про себе, а й про рослинний і тваринний світ навкруги нас» [11]. Такі слова було ним виголошено під час відвідин Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління. Сам факт такої зустрічі демонструє готовність Церкви до співпраці зі світськими науковцями задля актуалізації екологічних наративів щодо екологічно конструктивних способів облаштування життя вірних. А богословський їхній посил ще раз підкреслює християнську настанову любові до всього живого, закладену в ідеї «людини як охоронця», поставленого з перших днів свого створення до служіння й піклування за ойкумену.

Мусимо відзначити, що у відповідь на запити в інтернеті «Владика Онуфрій. Екологія» запропоновані статті є мало інформативними, такими, що не стосуються теми запиту, а тому ми можемо робити припущення, що предстоятель УПЦ (Московського Патріархату) не вдавався до конкретних публічних висловлювань на цю тему. Проте, це не свідчить, що в середовищі цієї спільноти немає конкретних ентузіастів із власною позицією щодо екологічних викликів сьогодення. Зокрема доступною в інтернеті є думка, яку висловлює протоієрей цієї церковної структури Віктор Івашук: «Людина віруюча не дозволить собі залишити сміття в лісі або біля водойму – саме те, що в першу чергу забруднює Київ. Практика показує, що більш обачні у цьому відношенні люди, які згідно із Законом Божим відносяться до ближнього. Якщо й планують похід до парку або в ліс, то намагаються не смітити, а залишати після себе чистоту» [3]. Схоже міркує і старший єпископ Української Церкви ХВС Михайло Паночко: «Чим нижча мораль у суспільстві, тим воно є бруднішим і засміченим» [9]. Прикметно, що цю думку, як свідчить цитований ресурс, він висловив під час зустрічі Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій із міністром захисту довкілля та природних ресурсів, яка відбулася в квітні 2021 р. Основна тема зустрічі – моральне виховання громадян в руслі екологічної відповідальності. Присутніми на зустрічі були й інші лідери українських релігійних спільнот (Української уніонної конференції Церкви Адвентистів Сьомого Дня, Української єпархії Вірменської Апостольської Церкви, Духовного управління мусульман України, Об'єднання іудейських релігійних організацій України та багатьох інших), котрі висловилися на підтримку «зеленого» богослов'я та щодо потреби актуалізації екологічних ініціатив в

середовищі вірян.

Доволі показовим є контент-аналіз в Мережі щодо звернень релігійних лідерів на тему викликів пандемії COVID-19. Православна Церква України з початку карантинних обмежень послідовно демонструвала позицію співпраці із центральними та місцевими органами влади на шляху протидії поширення цієї смертоносною інфекції. Важливою для вірних й соціально конструктивною, на нашу думку, є позиція предстоятеля цієї Церкви Митрополита Епіфанія щодо вакцинації: «Ми вже висловили свою позицію, як Церква, ще задовго до пандемії. Ми заявили, що Церква не проти вакцинування. Якщо це сприяє збереженню людського здоров'я, звичайно, що Церква підтримує» [13]. Він навіть знявся у відповідному соціальному відео із закликом до вакцинації та відповідального ставлення до здоров'я рідних, підкресливши, що вакцинація – це шлях до повернення звичних реєстрів спілкування, й релігійної практики, зокрема: «Пандемія ніби поставила на паузу багато ще донедавна звичних речей. Дала змогу переосмислити прості, як здавалося раніше, речі: цінність особистого спілкування, можливість відвідування храму, дієвість щирої молитви, вагу дружніх зустрічей, тепло родинних святкувань чи духовне багатство, яким наповнювали нас подорожі. Турбуймося про ближніх, бережимо одне одного і молимося» [1]. Цікавим видається також і матеріал, котрий демонструє ставлення владики Епіфанія до карантинних обмежень і колізійності в практиці звернення Таїнств, зокрема тих, котрі згідно зі вченням Церкви, є першочергово важливими для смертельно хворих. На одній із телепередач, інформація про яку разом із відео-сюжетом розміщена в мережі, релігійний лідер висловив свою думку щодо можливості передачі хворим причастя у капсулах від ліків: «Я чув про ініціативи священнослужителів. Але це не обговорювалося на засіданні Священного синоду... Це (причастя хворих – ред.) не від нас залежить. Це залежить від тих заходів, які прийняті МОЗ чи українським урядом. І до таких хворих, напевне, не будуть допускати священнослужителів. Але якщо священник, наприклад, все ж таки прийде, йому дозволять, то після він два тижні повинен перебувати на самоізоляції. І тому це питання дуже складне» [5]. Така позиція ще раз демонструє соціально конструктивну синергію Церкви, медиків та відповідних державних структур на шляху захисту здоров'я населення, а поряд з тим усвідомлення підвищеної потреби вірян у такий не простий час в особливому догляді та супроводі. Саме ці проблеми, мабуть, надихнули представників Православної Церкви України активно працювати над впровадженням програм медичного капеланства, чим певні синодальні структури цієї організації наразі активно займаються.

Однозначною та конструктивною є позиція і лідера УГКЦ Святослава Шевчука щодо сучасних викликів здоров'ю громадян України. Він знявся у соціальному ролику (як і інші релігійні лідери), публічно вакцинувався ще на старті кампанії з вакцинації в Україні і чітко заявляє: «Немає жодних релігійних підстав, щоб відмовлятися від вакцинації» [6]. Цікаво, що ця думка предстоятеля зазначена в інформаційному повідомленні про відкриття пункту вакцинації в Патріаршому Соборі Церкви УГКЦ в Києві. Така чітка позиція громади, за словами її вірних, надихає на довіру до вакцинації, а тому виконує чіткі соціально-просвітницькі функції та демонструє ефективну діяконію в суперечливий час масових небезпек здоров'ю вірних. Цікаво, що в цьому ж повідомленні йдеться про ігнорування такого важливого безпекового питання Українською Православною Церквою (Московського Патріархату): «Українська православна церква (Московського патріархату) – єдина церква, яка досі публічно не висловилася щодо свого ставлення до вакцинації від коронавірусу. Кілька днів дзвінків та офіційних звернень, але на момент виходу сюжету в ефір, відповіді журналісти телеканалу «Настоящее время» так і не отримали» [6]. Це ще одна демонстрація нейтральності (байдужості?) лідера цієї спільноти до питань соціального захисту населення в умовах масштабних небезпек. Щоправда, відзначимо наявність висловлення керуючого справами УПЦ (Московського Патріархату) Митрополита Бориспільського і Броварського Антонія, який робить наголос на добровільності вакцинації та, згідно з інформаційним повідомленням на сайті Синодального інформаційно-просвітницького відділу УПЦ, відзначає, що: «...питання вакцинації не є релігійним, і кожна людина повинна самостійно приймати рішення – робити щеплення чи ні, з урахуванням стану здоров'я та медичних рекомендацій. Але у Церкви є ряд принципових позицій щодо вакцинації...» [10], і це такі: «...будь-яка вакцинація – від коронавірусу або інших захворювань – повинна бути добровільною..; інформація про склад вакцини повинна бути прозорою і відкритою..; відмова від вакцинації не повинна призводити до обмеження прав і свобод людини» [10]. Використаний у цьому зверненні наратив, на нашу думку, завуальовано містить у собі маркери антивакцинаторських повідомлень та аргументів, котрі ширяться Мережею про «неперевіреність вакцини», «примусову вакцинацію», «обмеження свободи». Цей наратив не є однозначним, але саме така його неоднозначність психологічно програмує на недовіру до вакцинації з боку віруючих. Адже тут міститься емоційний посил, який полягає в сумніві та суперечності, котрі, за цих умов, ми чітко вважаємо чинниками, що шкодять безпеці ментального здоров'я (а

зважаючи на важливість колегіальної соціальної відповідальності – ще й фізичного). Звичайно, що Церква за своїм покликанням має іншу місію, ніж медицина, але ситуації масштабних небезпек зобов'язують її як соціальну та світоглядну структуру до співпраці з тими інституціями, котрі мають прямий обов'язок захисту населення від цих викликів.

Активно конструктивний соціальний меседж щодо протидії викликам коронавірусної інфекції демонструє лідер однієї з мусульманських спільнот в Україні Шейх Саїд Ісмаїлов. Зокрема, ще в перший рік карантинних обмежень він відповідально заявляв: «Ми з вами опинились перед загрозою поширення коронавірусу, що може завдати великої шкоди здоров'ю та життю людини. В таких випадках Іслам, що є милістю для світів, наказує віруючим бути максимально обережними, та вжити всіх необхідних заходів, щоб не піддати себе загрозі інфікування коронавірусом» [8]. Він також став одним із тих релігійних лідерів, котрий знявся в соціальному ролику із закликом до вакцинації. Як свідчать матеріали в інтернеті, Шейх є частим учасником наукових зібрань щодо питань протидії небезпекам пандемії коронавірусу, запрошеним гостем теле- та радіопередач, де висловлює думку щодо потреби із відповідальністю ставитися до свого здоров'я та здоров'я своїх близьких, обґрунтовує свою громадянську позицію богословськими інтенціями ісламу, що, звичайно, є доволі важливим аргументом для віруючих мусульман України.

Висновки

Отже, наратив лідерів українських релігійних спільнот здебільшого є соціально конструктивним та ціннісно й віросповідно релевантним до ситуації, яка склалася як у сфері охорони здоров'я, так і в контексті екологічних загроз. Зокрема, предстоятелі одних із найчисельніших релігійних організацій України – Православної Церкви України та Української Греко-Католицької Церкви активно висловлюються на екологічну тематику, взаємодіють із державними та громадськими організаціями в цьому напрямку, а також усвідомлюють виправданість, хоч і морально-психологічну колізійність, карантинних обмежень в умовах COVID-19 та закликають своїх вірних співпрацювати із медиками в питаннях вакцинації. Дещо осторонь цих питань, на відстані від них, не висловлюючи чіткої позиції перебуває лідер Української Православної Церкви (Московського Патріархату), що нехай і в пасивному контексті, але все ж відіграє ціннісно суперечливу (утримаємося від слова «деструктивну») роль цієї кількісно не малої релігійної спільноти в Україні щодо облаштування нагальних соціальних ініціатив із безпеки здоров'я. Багато хто з інших релігійних лідерів, що представляють протестантське, іудейське,

[ethos?p_p_id=56_INSTANCE_km0Xa4sy69OV&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&_56_INSTANCE_km0Xa4sy69OV_languageId=uk-UA](#)

8. Ісмагілов Саїд. Як мусульмани України мають ставитися до карантинних заходів. *Главком*. 14 квітня 2020 р. Доступ: <https://glavcom.ua/columns/ismagilov/yak-musulmani-ukrajini-mayut-stavitisya-do-karantinnih-zahodiv-672926.html>
9. Міндовкілья та Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій об'єднують зусилля для екологічного виховання українців. *Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України*. 13 квітня 2021 р. Доступ: <https://mepr.gov.ua/news/37210.html>
10. Митрополит Бориспільський і Броварський Антоній: Вакцинація від коронавірусу повинна бути добровільною. Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. Українська Православна Церква. 02.09.2021. Доступ: <https://news.church.ua/2021/09/02/mitropolit-borispilskij-brovarskij-antonij-vakcinacija-vid-koronavirusu-povinna-buti-dobrovilnoyu/>
11. Причиною екологічних негараздів є духовні та етичні проблеми людства, – Митрополит Епіфаній. *Офіційний веб-сайт «Православна Церква України»*. 5 вересня 2019 р. Доступ: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyru/prychynoyu-ekologichnyh-negarazdiv-ye-duhovni-ta-etychni-problemy-lyudstva-myropolyt-epifanij/>
12. Релігійна самоідентифікація населення і ставлення до основних церков України: червень 2021 року. *Офіційний веб-сайт «Київський Міжнародний Інститут Соціології: соціологічні та маркетингові дослідження»*. Доступ: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1052>
13. Церква підтримує вакцинацію від COVID-19 – Епіфаній. *Офіційне інтернет-представництво Дрогобицької районної адміністрації*. 13.07.2021. Доступ: <https://drohobych-rda.gov.ua/news/tserkva-pidtrymuje-vaktsynatsiyu-vid-covid-19-epifanij.html>
14. COVID-19 and religion. New Ways to Worship and Serve those in Need. Access mode; <https://www.kaiciid.org/dialogue-knowledge-hub/webinars/covid-19-and-religion>
15. Jeanet Bentzen. Rising religiosity as a global response to COVID-19 fear. Access mode; <https://voxeu.org/article/rising-religiosity-global-response-covid-19-fear>
16. Sayed A. Quadri. COVID-19 and religious: implications for spread of

novel pathogens. International Journal of Infectious Diseases. Volume 96. July 2020. Pages 219-221.

17. Sonia Sarkar. Feature Religious discrimination is hindering the COVID-19 response. Access mode;

<https://www.bmj.com/content/bmj/369/bmj.m2280.full.pdf>

Рецензент: Доктор філософських наук, доцент кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Україна) **Олександр Бродецький**

ირინა გორხოლინსკაია

უკრაინელი რელიგიური ლიდერების ნარატივი ეკოლოგიასა და ჯანდაცვაზე: კონტენტ- ანალიზი

რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია პოსტსეკულარულობის პირობებში რელიგიის სოციალური ფუნქციონალურობის ანალიზი და უკრაინის მოქალაქეების ნდობის დონის ამაღლება ეკლესიისა და რელიგიური ლიდერებისადმი. ავტორი წარმოგვიდგენს რელიგიური თემების სოციალური პასუხისმგებლობისადმი დამოკიდებულების კონკრეტულ კონსტრუქციულ და დესტრუქციულ მაგალითებს ისეთი ფართომასშტაბიანი საფრთხის წინაშე, როგორც არის ეკოლოგიური კატასტროფები ან პანდემიები, კერძოდ, COVID-19. რელიგიური ლიდერების პოზიციების კონსტრუქციულობის დონის შესახებ დასკვნა კეთდება ინტერნეტში მედია შეტყობინებების შინაარსის კონტენტ-ანალიზის საფუძველზე.

საკვანძო სიტყვები: პოსტსეკულარულობა, რელიგიის სოციალური ფუნქციონალურობა, ეკოლოგია, COVID-19 პანდემია, კონტენტ-ანალიზი.

რეცენზენტი: ფილოსოფიის დოქტორი, იური ფედკოვიჩის სახელობის ჩერნოვიცის ეროვნული უნივერსიტეტის ფილოსოფიის და კულტუროლოგიის კათედრის ასოცირებული პროფესორი (უკრაინა) ალექსანდრე ბროდეცკი.

Iryna Horokholinska

Narrative of Ukrainian religious leaders on ecology and healthcare: content analysis

Summary

The article analyzes the current vectors of social functionality of religion in the post-secular conditions and increasing the level of credibility of Ukrainian citizens to the Church and religious leaders. The author demonstrates specific constructive and destructive examples of the attitude of religious communities to social responsibility in conditions of such large-scale dangers (as environmental catastrophes or pandemics, in particular COVID-19). The conclusion about the level of constructiveness of the positions of religious leaders is based on the content analysis of media messages on the Internet.

Keywords: postsecularity, social functionality of religion, ecology, pandemic COVID-19, content analysis.

Reviewer: Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor of Department of Philosophy and Cultural Studies, Yuri Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine) Oleksandr Brodetskyi.

Ирина Горохолинская

Наратив Украинских религиозных лидеров о экологии и здравоохранения: контент-анализ

Резюме

В статье проводится анализ актуальных векторов социальной функциональности религии в условиях постсекулярности и повышения уровня доверия граждан Украины к Церкви и религиозным лидерам. Автор демонстрирует конкретные конструктивные и деструктивные примеры отношения религиозных общин к социальной ответственности в условиях таких масштабных опасностей как экологические катастрофы или пандемии, в частности COVID-19). Вывод об уровне конструктивности позиций религиозных лидеров делается на основе контент-анализа медиа сообщений в сети Интернет.

Ключевые слова: постсекулярность, социальная функциональность религии, экология, пандемия COVID-19, контент-анализ.

Рецензент: Доктор философских наук, доцент кафедры философии и культурологии Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича (Украина) Александр Бродецкий.

საზოგადოება

რევაზ რევაზიშვილი სპორტი შშმ პირთა ცხოვრებაში

ნაშრომში განხილულია შშმ პირთა სპორტული საქმიანობის ზოგიერთი ასპექტი, როგორც მათი სრულფასოვანი ცხოვრების ერთ-ერთი განარბობელი მახასიათებელი. გაანალიზებულია სპორტული მედიცინის როლი ზოგადად და კერძოდ შშმ პირთა ცხოვრებაში, შშმ სპორტსმენების ვარჯიშის თავისებურებები, აგრეთვე მათი შესაძლო დაავადებების თავიდან აცილების ხერხები აქტიური ფიზიკური დატვირთვის მეშვეობით, შშმ პირთა სპორტულ-ფიზიკური რეაბილიტაციისა და მომზადების ძირითადი მეთოდები, საშუალებები და ფორმები, ჰიპოდინამიის გავლენა შშმ პირის ჯანმრთელობასა და ფიზიკურ შრომისუნარიანობაზე, გამოტანილია დასკვნა სპორტისა და პარალიმპიადის დიდ მნიშვნელობაზე, როგორც შშმ პირთა მოტივაციის მძლავრ ინსტრუმენტზე.

საკვანძო სიტყვები: შშმ პირი, სპორტული მედიცინა, ჰიპოდინამია, შშმ სპორტსმენი, პარალიმპიადა.

შესავალი

ქვეყნის ცივილიზებულობის ერთ-ერთი მაჩვენებელია მოწყვლადი ჯგუფის ადამიანთა ცხოვრების პირობები, როგორც მსოფლიოში, ისე საქართველოში. მსოფლიოში და საქართველოშიც სოციალურად და უფლებრივად დაუცველთა ერთ-ერთ დიდ ჯგუფს წარმოადგენენ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე (შშმ) პირები.

შშმ პირთა ცხოვრებაში სრულფასოვანი ჩართვის ერთ-ერთი წინაპირობაა მათი ფიზიკური და სულიერი ჯანმრთელობა, რასაც თავის მხრივ დიდწილად განაპირობებს მათი აქტიური სპორტული საქმიანობის შესაძლებლობა. მეორე მხრივ, შშმ პირთა სპორტული შესაძლებლობები, ისევე როგორც საზოგადოდ სპორტით დაკავებული ადაიანების უსაფრთხოება და